

כל תקנות שתקנו חכמים — **בעין דאורייתא תקון**. וכיון שבטבילה דאורייתא חציצה פוסלת, ממילא גם בטבילה זו, חציצה פוסלת.

אמר ליה אביי לרב יוסף: יש להסתפק בענין טבילה זו:

האם **ביאה במקצת**, כאשר רק מקצת גופו בא לעזרה, שמכניס רק אחד מאבריו בלבד לעזרה — **שמה ביאה וחייב לטבול**.

או לא שמה ביאה, ואין צריך לטבול? (2)

אמר ליה רב יוסף:

בהונות המצורע יוכיחו, שהן ביאה במקצת שהמצורע ביום השמיני עומד בשער ניקנור

הברייתות סוברים שדוקא מצורע צריך לטבול, משום **ששאני מצורע דדייש בטומאה**.

אמר ליה אביי לרב יוסף יש להסתפק בטבילה זו של כל אדם הנכנס לעזרה, לרבי יהודה (12) שאמר "סרך טבילה היא זו", ואינה אלא מדרבנן.

כשיש על האדם חציצה בשעה שטובל, האם **א- חוצין ופוסל כמו בשאר טבילות**.

או כיון שאין טבילה זו באה כדי לטהרו מטומאה, אלא כדי לגרום לו להזכר בטומאה ישנה שיש עליו, אינו חוצין, אין החציצה פוסלת בה? (1)

אמר ליה רב יוסף תשובה: כל דתקון רבנן

היא בטהור גמור, ומעלה יתירה היא. מה שאין כן בשאר טבילות שיש שם טומאה מדרבנן. [דעת התוספות ישנים וריטב"א בשם ר"י לעיל בעמוד א' שלבן זומא אין חיוב טבילה אלא בנכנס לעזרה לעבודה, ומשמע שבאינו נכנס לעבודה פטור לגמרי. ולפי זה אין לומר כדברי התוספות כאן. ובאמת הריטב"א כאן כתב כרש"י].

2. לשון רש"י בספק של אביי: "שמה ביאה — לענין טבילה זו". כלומר, ספק אביי הוא רק לענין טבילה ולא לענין דין אחר.

ועיין בזבחים [לב לג] שנחלקו אמוראים בביאה במקצת בטמא. יש מחייבים כרת, ויש שמחייבים מלקות בלבד, ויש אומרים שפטור אפילו ממלקות [ודנו האחרונים אם לשיטה זו יש איסור דרבנן. עיין כסף משנה פרק ג מביאת מקדש הי"ח. ומל"מ הי"ט].

ונראה שרש"י כאן בא לתרץ שהספק של אביי אינו תלוי במחלוקת בזבחים. שאפילו

הברייתא: "לשכת המצורעין" תיקנו אותה לטבילת המצורע. ואמר רבי יהודה שמאחר שבנו לשכה למצורעין, אף כל הנכנס לעזרה טובל שם. [ועיין מהרש"א].

12. בספרים שלנו כתוב בשאלת אביי בפירוש "לרבי יהודה דאמר סרך טבילה היא זו, חוצין או אינו חוצין". אבל מדברי רש"י ותוספות מונח שלא גרסו כן. וכן המהרש"א מחק את התיבות הללו. וראה להלן לא א הערה 1.

1. תוספות [בד"ה חוצין] מבארים שאביי הסתפק גם לדעת בן זומא, שאף על פי שבן זומא מחייב את כל הנכנס לעזרה לטבול, אין טבילה זו מדאורייתא אלא אם בא לעבוד, אבל כשבא שלא על מנת לעבוד אינה אלא מדרבנן. והסתפק אביי שמא לא גזרו בזה חציצה. ואף על פי שבשאר טבילות שחייבו חכמים ודאי חציצה פוסלת, מכל מקום יש לחלק, שכאן הטבילה

ומכניס את בהונות ידיו ורגליו לעזרת ישראל ולא את כל גופו.

ותניא: מצורע טובל ועומד בשער ניקנור. ומכאן שביאה במקצת שמה ביאה וחייב לטבול.⁽³⁾

איבעיא להו [נשאלה שאלה לבני הישיבה]:

השוחט את הקרבן, ורוצה לפטור את עצמו מלטבול לפני שנכנס לעזרה, מהו שיעשה סכין ארוכה וישחוט? האם יכול הוא לעשות סכין ארוכה ולעמוד מחוץ לעזרה, ולשחוט את בהמת הקרבן העומדת בעזרה⁽⁴⁾ בלא לטבול.⁽⁵⁾

תיבעי, יש לשאול שאלה זו בין לשיטת בן זומא, שסובר שכל הנכנס לעזרה טובל.

ותיבעי שאלה זו גם לרבנן, דפליגי עליה רבי יהודה, וסוברים שהנכנס לעזרה אינו

צריך לטבול [מלבד מצורע ביום השמיני שחייב לטבול משום שהתרגל בטומאה].

ומפרשין את הספק: **תבעי לבן זומא**, כך יש להסתפק לדעת בן זומא שמחייב את הנכנס לעזרה לטבול:

שמה **עד כאן לא מחייב בן זומא** טבילה אלא את הנכנס לגואי לפני העזרה, אבל זה שעשה סכין ארוכה ועומד לבראי מבחוץ לא חייב לטבול.

או, דילמא שמה גם בזה חייב טבילה, מפני שאנו חוששים שמה **אתי לאימושוכי**, שמה יבוא להמשך לפני העזרה, ולכן חייב לטבול.

תיבעי לרבנן, דפליגי עליה רבי יהודה, שכך יש להסתפק לדעת חכמים החולקים על רבי יהודה, וסוברים שהנכנס לעזרה אינו צריך לטבול:

טובל!

ותירצו התוספות: כיון שלדעת חכמים עשו מעלה במצורע אפילו בביאה במקצת [משום דדייש בטומאה], נלמד מכאן גם לדעת רבי יהודה בכל אדם [מלבד המצורע], שחייבוהו חכמים לטבול אפילו בביאה במקצת.

4. ולענין הכשרת הקרבן אין צורך שהשוחט יעמוד דוקא בתוך העזרה. שדרשו בזבחים [לב בן] "בן הבקר לפני ה'" ולא שוחט לפני ה'. רש"י.

5. לשון רש"י: "ויושיט ידו לפני וישחוט". וזה לא יתכן. שהרי למדנו לעיל שביאה במקצת שמה ביאה. ופירש הרש"ש שכוונת רש"י לומר, שיושיט את ידו לכיוון פנים העזרה.

לשיטת הסוברים שביאה במקצת בטמא אסורה מדאורייתא. הסתפק אביי בטבילה דרבנן שמה לא החמירו. [אולי מטעם שהיות ולא התירו לו להכנס כולו, יזכור טומאה ישנה ויפרוש]. ואפילו לשיטת הפוטרים ביאה במקצת בטמא, הסתפק אביי שמה מכל מקום חייבו חכמים לטבול [אולי מטעם שמה ימשך ויכניס את כל גופו לעזרה].

אמנם בגבורות ארי כאן הניח את ספק אביי בקושיא, שהרי זה תלוי במחלוקת האמוראים הנ"ל [בזבחים לבי-לג].

3. רש"י פירש לעיל שהספק של אביי היה לדברי רבי יהודה בלבד. ולפי זה תמהו התוספות: איך רב יוסף פשט את הספק של אביי מהברייתא שמצורע טובל ועומד בשער ניקנור? הרי רבי יהודה חולק ואומר שאין המצורע

מקוה, והיתה צמודה לחומת העזרה על גבי שער המים.⁽⁸⁾ ובצד לשכתו של הכהן הגדול⁽⁹⁾ היתה לשכה זו.

ומדברי הברייתא, שמבואר בה שבנו מקוה מעל שער המים, למד אביי דבר נוסף, כדלהלן.

במסכת זבחים [דף נד ב] אמר רבא, שרצו לבנות את בית המקדש בעין עיטם⁽¹⁰⁾ מפני שהוא המקום הגבוה ביותר בארץ ישראל, ונאמר [דברים יז] "וקמת ועלית אל המקום אשר יבחר ה'" [שהוא בית המקדש]. ולמדו מכאן שבית המקדש יהיה במקום הגבוה ביותר.

אך לא בנו את בית המקדש שם, אלא בירושלים, שהיא נמוכה מעט מעין עיטם, משום שנאמר: [דברים לג] "ובין כתפיו שכן". שהשכינה שורה בגובה הכתפיים, שהן נמוכות מעט מגובה הראש.

ומנין למדנו שעין עיטם גבוה יותר מירושלים?⁽¹¹⁾

אמר אביי: שמע מינה, מדברי הברייתא שהבאנו לעיל [שבנו מקוה מעל שער המים]

שלא עד כאן לא קאמרי רבנן התם [שם] שהנכנס לעזרה פטור מלטבול, אלא רק באדם דלא קא עביד עבודה שאינו עסוק בעבודת הקדשים.

אבל הכא כאן דקעביד עבודה שעסוק בעבודת שחיטה⁽⁶⁾ לא פטרוהו חכמים מלטבול.

או, דילמא לא שנא שמה אין העובד עבודה שונה משאר הנכנסים לעזרה. וכשם שכל הנכנס לעזרה פטור מלטבול, כך גם העובד עבודה פטור מלטבול.

ומסקינן: תיקו [תעמוד שאלה זו בספק].

שנינו במשנה: חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום, וכולן בקדש, על בית הפרוה, חוץ מזו [הראשונה] בלבד.

תנו רבנן:

חמש טבילות ועשרה קידושין טובל כהן גדול ומקדש בו ביום,⁽⁷⁾ וכולן בקדוש בעזרה בבית הפרוה, חוץ מראשונה שהיתה בחול מחוץ לעזרה, שבנו שם לשכה ובה

6. בקדושת עזרה. פסחים פה ב.

9. היא לשכת פלהרין, שהיא דירתו של הכהן הגדול שבא היה ישן. לעיל יט א.

10. כתב רש"י: נראה לי שהוא מעיין מי נפתוח האמור בספר יהושע [פרק טז] שמשם הגבול משפע ויורד למזרח ולמערב.

11. הריטב"א מפרש שאביי בא להוכיח בכמה היה עין עיטם גבוה מירושלים.

6. אף על פי שבכמה מקומות אין לשחיטה דיני עבודה, מכל מקום יש לומר שאמנם יש לה שם עבודה, אלא שאינה צריכה כהן כשאר עבודות הדם. תוספות ישנים. ועיין תוספות הרא"ש וריטב"א.

7. לקמן לב א מבואר מתי טבל וקידש.

8. שבו מכניסים צלוחית של מים של ניסוך בחג. שקלים ט ב. וגם שער המים לא נתקדש בקדושת עזרה. כיון שגגים ועליות שבעזרה לא נתקדשו

"ורחץ בשרו במים". מכך שהאות ב בתיבת "במים" נקודה בפתח, ולא בשו"א, הרי היא באה במקום ה"א הידיעה, ומשמע "מים המיוחדים" שכבר נקוו ועמדו כאן מתחילה מעצמם, והיינו במי מקוה, ולא ישאוב מים ויביא עכשיו ויטבול בהם.

ולמה נאמר "כל בשרו" [והרי המלה "כל" מיותרת]? ללמדך, שצריך שיטבול במים שכל גופו עולה [מתכסה] בהן בבת אחת.

וכמה מים הן?

אמה על אמה ברום [בגובה] שלש אמות (12) שבשיעור זה נכנס האדם ומתכסה כולו במים.

ושיערו חכמים [נתנו חכמים שיעור קבוע]:

מי מקוה ארבעים סאה (13) [בין אם הם אמה על אמה, ברום שלש. ובין אם הם אמה על אמה וחצי, ברום שתיים, וכדומה].

וכיון ששיעור גובה המקוה שלש אמות,

שעין עיטם, שהוא המעין שממנו זרמו המים ובאו למקוה שמעל שער המים שבכית המקדש, היה גבוה מקרקע העזרה.

שהרי המים לעולם אינם עולים לכיוון מעלה אלא יורדים. וכיון שהמים שבעין עיטם היו מגיעים למקוה שמעל שער המים, בהכרח שעין עיטם גבוה ממקוה זו [וכל שכן שעין עיטם גבוה יותר מקרקע העזרה].

וכמה היה עין עיטם גבוה מקרקע העזרה? עשרים ושלוש אמות.

דתנן: כל הפתחים שהיו שם בעזרה, גובהן עשרים אמה, ורחבן עשר אמות, חוץ מפתחו של אולם שגבהו ארבעים ורחבו עשרים.

ולמדנו מכאן שגובה שער המים היה עשרים אמה,

ותניא: נאמר [ויקרא טו, טז] בענין טומאת בעל קרי: "ורחץ במים את כל בשרו". ודרשו את הפסוק כך:

מקואות סוף סימן א] בשם ר"י ועוד. אבל דעת הרמב"ם פרק ט ממקואות הלכה ח שמעין אינו צריך ארבעים סאה אף לטבילת אדם. וכן דעת הריטב"א [כאן ובמכות ד א]. ופירש הריטב"א בסוגייתנו, שמעין מטהר בפחות מארבעים סאה רק בשעה שהוא זורם, אבל בהיותו מכונס אינו מטהר אלא בארבעים סאה. [ועיין בית יוסף יורה דעה רו ד"ה מעיין שהמשיכו שהסתפק בדעת הרמב"ם בכיוצא בזה]. אך להלכה נפסק [שם] שמעין מטהר בפחות מארבעים סאה גם באשבורן. [וצריך לומר שמי המעיין הפסיקו את זרימתם למקוה שבשער המים].

12. נחלקו הראשונים אם גובה אדם שלש אמות עם ראשו, או שגובהו שלש אמות עד כתפיו בלבד. עיין "שיעורין של תורה" סימן ד'.

ודעת התוספות כאן שגובהו של אדם שלש אמות עד כתפיו בלבד, ומכל מקום כאשר נכנס למקוה של גובה שלש אמות המים עולים ומכסים את ראשו. וגם יכול לכופף את ראשו ולהכניסו לתוך המים.

13. תוספות ישנים הקשו: הרי מעין מטהר אפילו בפחות מארבעים סאה! ותירצו: דוקא לטבילת כלים אין צריך ארבעים סאה. אבל לטבילת אדם צריך 40 סאה. וכן דעת הר"ש במקואות פרק ה' משנה ב והרא"ש [בהלכות

בלבד. מפני שתקרת שיש אטומה כמעט לגמרי, ואין צורך באמה עובי למעזיבה.

ומקשינן: **והא** והרי **איכא האיך משהו!** יש את אותו משהו שבעובי השיש והמעזיבה, ואם כן גובה המקוה הוא יותר מ-23 אמות! ולמה אמר אביי שעיין עיטם היה גבוה 23 אמות בלבד?

ומתריצין: **כיון דלא הואי אמתא**, כיון שאותו משהו לא היה בעובי אמה — **לא חשיב לה אביי**. לא החשיב אותו ולא מנאו.

שנינו במשנה: [בשעה שירד הכהן הגדול לטבול] **פרסו סדין של בוץ** בינו לבין העם.

והוינן בה: **מאי שנא** במה שונה סדין של **בוץ** שבחרו להשתמש בו, ולא השתמשו בסדינים העשויים מבד אחר?

ומשנינן: **כדאמר רב כהנא** להלן בהסבר המשנה הבאה,⁽²⁾ שעשו את הסדין דוקא מבוץ, **כדי שיכיר** [שהסדין יהיה לו להיכר]

וגובה שער המים עשרים אמה, נמצא ששניהם יחד גבוהים עשרים ושלוש אמות.⁽¹⁴⁾ ומכאן שעיין עיטם היה גבוה מקרקע העזרה 23 אמות [וקצת יותר, כדי שיהיה מורד מעין עיטם למקוה שבשער המים, והמים נשפכין ממנו למקוה, ר"ח].

ב-א ומקשינן: **והא איכא** — והרי יש אמה בעובי התקרה שמעל חלל השער שהיה 20 אמה, ויש גם אמה נוספת בעובי המעזיבה [טיט וחול מגובלים יחד] כדי שלא יחלחלו המים שבמקוה אל חלל השער.

ואם כן, בהכרח שעיין עיטם היה גבוה 25 אמות! ולמה אמר אביי שהיה גובהו 23 אמות בלבד?

ומתריצין: **שערים דבית המקדש, כיון דשישא נינהו**, כיון שהיו עשויים מאבני שיש שהם חזקים, **במשהו עברי** להו בעובי כל שהוא עשאו.⁽¹⁾

וגם המעזיבה שמעליהם היתה בעובי משהו

הגדול להתכופף ולא יכנסו המים יפה בקמטיו.

1. התוספות פירשו "במשהו עבדי ליה" — את המעזיבה עשו בעובי משהו [כיון שהשיש מצד עצמו אטום כמעט לגמרי], וכיון שהמעזיבה היתה דקה, גם את תקרת השיש עשו דקה מאוד.

2. רב כהנא דיבר על המשנה הבאה ששם נאמר שלפני טבילה שניה שטבל כהן גדול לפני שלבש בגדי לבן, פרסו סדין בוץ בינו ובין העם. ולהלן הערה 5 מבואר למה רב כהנא לא דיבר על משנתנו.

14. הקשו התוספות: מנין שהמקוה של הכהן הגדול היתה אמה על אמה ברום שלש? הרי אפשר גם לעשותה אמה על שלש ברום אמה. ויטבול בשכיבה. או בגובה שתי אמות ויטבול בשיבה!

ותירצו התוספות שמשום חולשת כהן גדול ביום הכיפורים מסתמא רצו להקל עליו ועשו לו מקוה שיוכל לטבול בו בעמידה. כי כך קל יותר לטבול. [כוונתם, שאם לא היה אפשרות לעשות שם מקוה בגובה שלש, היו עושים את המקוה במקום נמוך יותר].

והריטב"א כתב בשם התוספות. שאם יעשו מקוה פחות מגובה שלש אמות יצטרך הכהן